

HÀ NỘI - PHỐ (trích)

Phan Vũ

Gửi những người Hà Nội đi xa ...

Chương một

1.

Em ơi! Hà Nội - phố!
Ta còn em mùi hoàng lan
Còn em hoa sữa .
Tiếng giày gọi đường khuya
Thang gác cột kẹt thời gian
Thân gỗ ...
Ta còn em màu xanh thật đậm
Ngôi sao lẻ
Xào xạc chùm cây gió
Chiếc lá lạc vào căn xép nhỏ
Lá thư quên địa chỉ.
Quay về ...

2.

Ta còn em một gốc cây
Một cột đèn
Ai đó chờ ai ?
Tóc cắt ngang
Xõa xõa bờ vai ...

Ta còn em ngã ba nào ?
Chiếc khăn quàng tím đỏ,
Khuôn mặt chưa quen
Bỗng xôn xao nỗi khổ!
Góc phố ấy mở đầu
Trang tình sử! ...

3.

Ta còn em con đường vắng
Rì rào cơn lốc nhỏ
Gót chân ai qua mùa lá đỏ ?
Nhà thờ Cửa Bắc,
Chiều tan lễ,
Chuông nguyện còn mãi ngân nga ...

Chương hai

6.

Ta còn em khúc tự tình ca
Đôi chim khuyên gọi nhau
Trong bụi cỏ
Đôi guốc bỏ quên bên ghế đá,
Tiếng ve ra rả mùa hè ...

Còn em đường cũ Cổ Ngư
La đà,
Cảnh phượng vĩ.
Hoàng hôn xa đến tự bao giờ,
Nắng chiều phai trên sóng Tây Hồ.
Những bước chân tìm nhau
Rất vội,
Tiếng thì thầm sớm hôm buổi tối,
Cuộc tình hờ
Bỗng chốc
Nghiêm trang ...

Chương ba

9.

Ta còn em đường lượn mái cong
Ngôi chùa cũ,
Tháng năm buồn lệch xô ngói âm dương
Ai đó ngồi bên gốc đại,
Chợt quên ai kia
Đứng đợi bên đường.

Chương bốn

10.

Em ơi! Hà Nội - phố!
Ta còn em đám mây in bóng rờn bay
Cổng đền Quan Thánh
Cờ đuôi nheo ngũ sắc
Còn em dây bia đá
Nhân hình hội tụ
Rêu phong gìn giữ nét tài hoa ...

Ta còn em tiếng trống tan trường
Áo thanh thiên điệp màu liễu rủ.
Đôi guốc cao mài mòn đại lộ,
Một ngả nào lưu dấu gót tài hoa .
Còn em mãi mãi đáng kiêu sa
Lặng lẽ theo em về phố ...

11.
Ta còn em những ánh sao sa,
Tia hồi quang
Chớp chớp trên đường
Toa xe điện cuối ngày,
Áo bành tô cũ nát ...

Lạnh canh! Lạnh canh!
Tiếng hàng ngày hay hồi âm
Thuở chiều khuya ? ...

Ta còn em ngọn đèn khuya
Vùng sáng nhỏ
Bà quán mãi mê câu chuyện
Nàng Kiều
Rượu làng Vân lung linh men ngọt
Mắt cô nàng lúng liếng, đông đưa
Những chàng trai say suốt mùa ...

Chương năm

13.
Ta còn em cánh cửa sắt
Lâu ngày không mở.
Nhà ai ?
Qua đó.
Bâng khuâng nhớ tuổi học trò
Còn em giàn thiên lý chết khô,
Cỏ mọc hoang trong vườn nắng,
Còn em tiếng ghi-ta
Bập bùng
Tự sự
Châm lửa điệu thuốc cuối cùng
Xập xòa
Kỷ niệm.
Đêm Kinh Kỳ thuở ấy,
Xanh lơ ...

17.

Ta còn em chiếc lá bàng đầu tiên
Nhuộm đỏ
Cô gái gặp nắng hanh.
Chợt hồng đôi má
Cơn mưa nào đi nhanh qua phố
Một chút xanh hơn
Trời Hà nội hôm qua ...

Ta còn em cô hàng hoa
Gánh mùa thu
Qua cổng chợ
Những chùm hoa tím
Ngát
Mùa thu ...

Chương sáu

18.

Em ơi! Hà Nội - phố!
Ta còn em một màu xanh thời gian
Chợt nhòe,
Chợt hiện
Chợt lung linh ngọn nến,
Chợt mong manh
Một dáng
Một hình

20.

Ta còn em một phút mê cuồng
Người nghệ sĩ lang thang hè phố
Bơ vơ
Không nhớ nổi con đường.
Ngay trước cổng nhà mẹ cha
Còn em một bóng chiều sa
Những câu thơ, những bức tranh
Đời đời
Lỡ dở ...

Chương bảy

21.

Em ơi! Hà Nội - phố!
Ta còn em những giọt sương
Nhòa nhòa bóng điện
Mặt nước Hồ Gươm
Một đêm trở lạnh.

Cánh nhận chao nghiêng
Chiều cuối,
Giã từ...

23.
Em ơi! Hà Nội - phố!
Ta còn em cánh tay trần
Mở cửa
Mùa Xuân trong khung:
Giò phong lan
Điệp vàng rực rỡ
Từng cây khô óng ả sợi tơ hồng
Đường phố dài
Chỉ chút chồi sinh
Màu ước vọng in hình
Xanh nõn lá ...

Ta còn em,
Hà Nội - phố, em ơi!
Ta còn em,
Em ơi! Hà Nội, phố ...

Tháng Chạp, 1972
PHAN VŨ

Đôi lời về bài thơ “Hà Nội - phố”

1.
Bài thơ của Phan Vũ viết vào tháng Chạp năm 1972, khi cuộc chiến tranh Mỹ-Việt đang trong giai đoạn cuối, khi sự khốc liệt và chịu đựng trên khắp xứ sở như đã đến mức tột cùng. Hủy diệt có thể dẫn đến sớm kết thúc cuộc chiến. Bài học về hai thành phố Nhật bản vẫn còn. Có lẽ trong quyết định rải thảm Hà Nội bằng pháo đài bay B52 có mối liên hệ này.

Hà Nội - thành phố nhỏ, nghèo, lặng lẽ, ít màu sắc rực rỡ. Cái sắc màu chính khi đó là màu xanh xám. Màu xanh của rêu tường, màu xanh của áo phòng không.

Viết gửi những người đi xa khi thành phố quê hương đang bị tàn phá khốc liệt, bài thơ của Phan Vũ không có tiếng bom rơi, không có nhà đổ, không có người chết. Chỉ có lời bình thản của những ngày bình an. Giữa sự sống và cái chết, bình thản là một chọn lựa.

2.
Tuy phân ra nhiều chương, nhưng bài thơ như không có sự khác biệt giữa các chương. Tất cả là cảm xúc của tác giả về phố và người Hà Nội. Ba chữ “Ta còn em” được lặp nhiều lần, mở đầu cho nhiều khổ thơ. Đại từ “em” phải chăng có thể hiểu là phố Hà Nội, là người con gái nào đó ẩn hiện suốt bài thơ? Tác giả, người ở lại trong thành phố bom rơi, như đã hóa thân. Ta còn em ... vì không muốn mất và không mất.

Bài thơ nhiều hình ảnh, từng chữ, từng câu được chắt lọc kỹ lưỡng. Nhưng có lẽ điều làm bài thơ thật hay là những câu chữ chắt lọc rất đẹp ấy được viết thật giản dị. Giản dị như nói, như những lời người thân nhắn gửi. Và vì thế mà gửi gắm được tới người đọc, tới người đi xa.

3.

Thơ có nhạc và nhạc có thơ. Hay vì bản nhạc đã thấm vào lòng mà đọc bài thơ luôn thấy ngân nga tiếng hát. Hay vì bài thơ ngọt ngào mà khi đọc lòng thường cất tiếng hát theo.

4.

“Hà” Nội - phố” có nhiều câu chữ, nhiều hình ảnh “đắt”, gợi cảm xúc, gợi nhớ về những gì thật riêng của thành phố, những gì thật riêng của mỗi người. Đó là những lời tần ngần về “ngôi sao lẻ”, “chiếc lá lạc”, “mối tình hờ”, “giàn thiên lý chết khô”, “giọt sương nhòa nhòa bóng điện”, tóc “xõa xõa bờ vai”...

Một chút nao nao, một chút băng khuâng, một chút lung linh.

Về những căn nhà cũ của ba mươi sáu phố phường. Ở Hà Nội, chỉ những nhà đã xây cất từ thời Pháp mới có thang gác bằng gỗ, cũ lắm rồi

*Thang gác cột kẹt thời gian
Thân gỗ ...*

Về Hồ Tây mênh mông mà đứng đâu cũng thấy chiều tan trên mặt nước

*Nắng chiều phai trên sóng Tây Hồ.
Những bước chân tìm nhau
Rất vội*

Về những mái chùa xưa xiêu xiêu cùng năm tháng

*Tháng năm buồn lệch xô ngôi âm dương
Ai đó ngồi bên gốc đại*

Về tiếng chuông chiều nhà thờ quen thuộc

*Chiều tan lễ,
Chuông nguyện còn mãi ngân nga ...*

Về một cuộc sống còn nhiều vất vả, một thuở xa xưa đã hào hoa

*Toa xe điện cuối ngày,
Áo bành tô cũ nát
Lạnh canh! lạnh canh!*

Về say đắm quên cả đất trời
Người nghệ sĩ lang thang hè phố
Bơ vơ

*Không nhớ nổi con đường.
Ngay trước cổng nhà mẹ cha*

Và khắc khoải của sự sáng tạo vốn không có bến bờ

*Những câu thơ, những bức tranh
Đời đời
Lỡ dở ...*

5.
Bài thơ thấp thoáng nét kiêu sa của người con gái

*Rì rào cơn lốc nhỏ
Gót chân ai qua mùa lá đỏ ?*

để rồi mọi gã trai Hà Nội si tình

Lặng lẽ theo em về phố ...

Nhưng nhiều hơn vẫn là những con người của cuộc sống hàng ngày bình dị, là “bà quán” “mê câu chuyện nàng Kiều”, là “cô nàng” mắt “lúng liếng, đong đưa”, là “những chàng trai say suốt mùa” ...

6.
”Hà Nội - phố” có nhiều câu thơ lạ và đẹp. Lạ nhưng không cố tình làm lạ, và vì thế mà đẹp hơn.

*Khuôn mặt chưa quen
Bỗng xôn xao nỗi nhớ!*

Người ta thường nói “xôn xao nỗi nhớ”. Nhưng nhớ đã thành khổ là nhớ lắm. Thấy khổ vì người lạ thì chắc đã thâm mong nhiều. Khổ nhưng mong nên mới xôn xao.

*Ta còn em tiếng trống tan trường
Áo thanh thiên đẹp màu liễu rủ.
Đôi guốc cao mài mòn đại lộ*

Guốc gỗ mài mòn được đại lộ bao giờ? Thuở ấy con gái Hà Nội hay đi guốc. Đôi guốc được tác giả hai lần nói đến trong bài thơ

Đôi guốc bỏ quên bên ghế đá

Bỏ quên guốc bên ghế đá thì phải say lắm, cũng say như “áo qua cầu gió bay”.

*Ta còn em cô hàng hoa
Gánh mùa thu
Qua cổng chợ*

Hà Nội có nhiều làng trồng hoa, Nhật Tân, Nghi Tàm, Quảng Bá, Ngọc Hà ... những làng quanh Hồ Tây. Đàn bà, con gái nhà trồng hoa cũng thường là người gánh hoa vào phố bán. Gánh hàng hoa Hà Nội đã đi vào văn học mấy chục năm trước. Gánh gồng là việc nặng, nào có thơ gì. Nhưng “gánh mùa thu” vào phố thì thật đẹp, thật trân trọng và biết ơn.

Thơ ca hay nói đến Hà Nội với hoa lan, hoa sữa. Cây bàng lại thường đem cho tôi thật nhiều nỗi nhớ về tuổi thơ ở Hà Nội. Lũ trẻ con chúng tôi thường đi chọc hay ném những quả bàng chín vàng ăn ngọt lừ. Rồi hột bàng phơi khô đập lấy nhân ăn béo ngậy. Cây lá xứ mình xanh quanh năm, ít cây như cây bàng lá chuyển màu từ xanh sang đỏ, rồi rụng rồi chỉ còn những cành trơ trụi khẳng khiu run run trong gió bắc (mà tác giả bài hát “Hà Nội - phố” đã gọi là “cây bàng mô côi mùa Đông”)

*Ta còn em chiếc lá bàng đầu tiên
Nhuộm đỏ*

Đây là khi mùa Đông đến. Rồi mùa Đông đi qua mùa Xuân tới, khi trời Hà Nội hơi mưa phùn, hơi se se lạnh, cây cối trở lộc, sẽ thật ấm lòng nhìn thấy cành cành xanh nõn lá non

*Chi chút chồi sinh
Màu ước vọng in hình*

Và mùa Xuân bỗng xôn xao khi qua đường chợt thoáng thấy tay trần con gái trong cửa sổ

*Ta còn em cánh tay trần
Mở cửa
Mùa Xuân trong khung*

7.
“Từ độ mang guom đi mở côi
Trời Nam thương nhớ đất Thăng Long”
...

Tháng chạp năm 1972, tôi học hết hai năm đầu đại học và xa Hà Nội. Đêm đêm chúng tôi quây quanh chiếc đài bán dẫn nhỏ ngóng chờ “đây là tiếng nói Việt Nam, phát thanh từ Hà Nội, thủ đô nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa”. Biết Hà Nội bị B52 đe dọa. Rồi những ngày bỗng không bắt được tín hiệu gì, mở máy chỉ thấy u u. Nhìn về trời đêm phương Bắc xa xăm mà lòng thất lại ...

Hà Nội bé nhỏ đã qua gần một thế kỷ của những xung đột và chinh chiến, của những tàn phá và xây dựng, của những điều làm "Hà Nội đẹp và chưa đẹp". Trong những ngày khốc liệt ấy, cái “ta còn” trong bài thơ của Phan Vũ chính là tình yêu bình dị của cuộc sống Hà Nội. Mãi mãi vẫn còn.

Hà Nội - phố, em ơi!

Tùng Nguyên
./.